

Examen VWO 2018

kunst

beeldende vormgeving - dans - drama - muziek - algemeen

tijdvak 2

woensdag 20 juni

13.30 - 16.30 uur

Vergeet niet je op te zetten!

Klik op 'Start' om te beginnen.

Tijdens het examen kun je de volgende knoppen gebruiken:

 ingesproken tekst

 regelen van het volume

 uitleg van het programma

  ga een pagina terug of verder

  ga naar het begin of het einde van het examen

Voor het openen van bronnen gebruik je de volgende knoppen:

 afbeelding

 geluidsfragment

 tekst

 filmfragment

 filmfragment vergroten. Je kunt ook dubbelklikken op de film voor het vergroten.

 filmfragment verkleinen. Je kunt ook dubbelklikken op de film voor het verkleinen.

Hiernaast kun je testen of het beeld en geluid goed functioneren.

Dit examen bestaat uit 3 blokken met in totaal 32 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 66 punten te behalen.
Voor elke vraag staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Blok 1: Pelgrimsreizen en processies

Blok 2: Voordrachtskunst en kunst- en vliegwerk

Blok 3: *L'Histoire du soldat* van Igor Stravinsky

Bij het beantwoorden van de vragen maak je gebruik van de aangeboden bronnen. Tevens wordt een beroep gedaan op je eigen kennis.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Blok 1 Pelgrimsreizen en processies

Dit blok gaat over pelgrimsreizen en processies.

Gedurende de middeleeuwen nam het aantal pelgrimsreizen in Europa toe. Deze reizen gaven een impuls aan de bouw van kerken langs de pelgrimsroutes. Op afbeelding 1, 2 en 3 zie je een voorbeeld van een pelgrimskerk: de Sainte-Marie-Madeleine in Vézelay uit de twaalfde eeuw. In de kerk worden relieken van Maria Magdalena bewaard.

De kerk ligt op een heuvel en is daardoor al vanuit de verte zichtbaar voor de pelgrims. Ook aan de architectuur van de Sainte-Marie-Madeleine is te zien dat het om een pelgrimskerk gaat.

(2p) Verklaar aan de hand van twee kenmerken van de architectuur dat het om een pelgrimskerk gaat.

De Sainte-Marie-Madeleine is gebouwd in de romaanse stijl en is rijk versierd met beeldhouwwerk. Het timpaan op afbeelding 4 is in de negentiende eeuw gemaakt, omdat het oorspronkelijke timpaan ernstig beschadigd was. Het nieuwe timpaan is in neo-romaanse stijl uitgevoerd, geïnspireerd op de timpanen van andere romaanse kerken.

Het timpaan stelt het Laatste Oordeel voor.

(3p) Noem vier kenmerken van de voorstelling waaruit je kunt afleiden dat hier het Laatste Oordeel wordt voorgesteld.

Het timpaan met het Laatste Oordeel bevindt zich in het westportaal van de Sainte-Marie-Madeleine (afbeelding 5). Voorstellingen van het Laatste Oordeel werden in de middeleeuwen vaak aangebracht in het westportaal van de kerk.

(1p) Geef een verklaring waarom deze voorstelling vaak in het westportaal werd aangebracht.

Op afbeelding 6 zie je het westportaal van de kathedraal van Bourges en op afbeelding 7 het westportaal van de kathedraal van Poitiers. De kathedralen liggen in midden-Frankrijk en beide portalen zijn vervaardigd in de dertiende eeuw. Het beeldhouwwerk van deze twee portalen vertoont grote overeenkomsten.

(3p) Geef hiervoor een verklaring vanuit de functie die het beeldhouwwerk voor de gelovigen had én geef hiervoor twee verklaringen vanuit de beroepspraktijk van de beeldhouwers.

Vézelay ligt, net als Bourges en Poitiers, aan een pelgrimsroute die uiteindelijk leidt naar het bedevaartsoord Santiago de Compostela in Noord-Spanje. Pelgrimstochten duurden lang en voerden door onherbergzame streken.

Er is een parallel te trekken tussen de wijze waarop de middeleeuwse gelovige in het leven stond en het volbrengen van een pelgrimstocht.

(1p) Beschrijf deze parallel.

Op afbeelding 9 zie je de reliekschrijn met de stoffelijke resten van de Heilige Jacobus in de kathedraal van Santiago de Compostela. Afbeelding 10 toont de reliekenkapel van de kathedraal, met een verzameling reliekhouders. Vanuit het geloof waren er voor de gelovigen in de middeleeuwen verschillende redenen om een pelgrimstocht te ondernemen.

(3p) Geef drie van deze redenen.

Op afbeelding 11 en 12 zie je de installatie *Autel de Lycée Chases* (*Altaar voor het Lycée Chases*) van Christian Boltanski uit 1986-87. De titel verwijst naar een joodse middelbare school in Wenen. Boltanski gebruikte in zijn installatie uitvergroete details van een klassenfoto uit 1931 van deze school, en onder deze foto's bevestigde hij metalen dozen.

De installatie *Autel de Lycée Chases* ademt een religieuze sfeer. Zo wordt het werk getoond in een spaarzaam verlichte ruimte en worden de foto's uitgelicht, zoals relieken in een kerk of kapel.

(3p) Beschrijf nog drie aspecten van de vormgeving van de installatie waardoor deze een religieus karakter krijgt.

11

12

In een interview zei Boltanski: "Hoe minder informatie je hebt, hoe opener het werk, hoe meer je erover na kunt denken."

Deze uitspraak van Boltanski kun je ook toepassen op de installatie *Autel de Lycée Chases*. Dit werk heeft verschillende kenmerken waardoor het open te noemen is. Zo zijn de foto's van de geportretteerden vaag, waardoor de beschouwer er zelf een invulling aan kan geven.

(3p) Leg voor nog drie kenmerken van de installatie uit op welke manier ze de toeschouwer uitnodigen om er een eigen invulling aan te geven.

In de Luxemburgse plaats Echternach vindt jaarlijks op de dinsdag na pinksteren een processie plaats ter ere van Sint-Willibrord, die in 698 de Abdij van Echternach stichtte en daar begraven ligt. Op afbeelding 13 en 14 en in filmfragment 1 zie je beelden van deze processie.

De danspas van deze eeuwenoude processie werd aangepast in 1947. Hierover lees je meer in tekst 1.

(1p) Geef aan wat de symbolische betekenis van de oorspronkelijke danspas is.

De deelnemers aan de processie van Echternach zijn overwegend gekleed in donkere broeken of rokken, met een wit shirt of witte blouse. Bovendien hebben ze een witte zakdoek vast, zoals te zien is in filmfragment 1 en op afbeelding 14.

(3p) Geef drie verklaringen voor het gebruik van deze zakdoeken.

De processie van Echternach vindt al sinds de middeleeuwen plaats. De Kerk in de middeleeuwen keurde dans sterk af, en ook tegen de processie van Echternach had de Kerk bezwaren. Uiteindelijk is de processie toch in deze vorm blijven bestaan.

(4p) Geef twee redenen waarom de Kerk dans toen afkeurde. Geef vervolgens twee verklaringen waarom in de processie van Echternach wel een danspas gebruikt mag worden.

De processie van Echternach is sinds 2010 door de Verenigde Naties opgenomen in de werelderfgoedlijst van UNESCO (tekst 2). Om in aanmerking te komen voor plaatsing op de lijst moet het erfgoed aan bepaalde eisen voldoen. Een kenmerk is bijvoorbeeld dat de uiting karakteristiek is voor de identiteit van een streek.

(2p) Noem nog twee kenmerken van deze processie die plaatsing op de werelderfgoedlijst van UNESCO rechtvaardigen.

Blok 2 Voordrachtskunst en kunst- en vliegwerk

Dit blok gaat over voordrachtskunst en kunst- en vliegwerk.

Het nieuwe Boech en de Waterval.
La nouvelle font à la cataracte.

In filmfragment 1 zie je de aankondiging van de *Late Night Poetry Jam* van het Ken Theater in Rotterdam. Tijdens deze avond treden verschillende spoken word-kunstenaars op. In tekst 1 lees je meer over Spoken word.

Spoken word blijkt voor jongeren een laagdrempelige vorm van kunst waarin zij zich als performer kunnen uiten.

(2p) Geef twee redenen waarom het voor jongeren (als performer) een laagdrempelige vorm van kunst is.

In filmfragment 2 zie je de Rotterdamse Spoken word-kunstenaar Derek Otte. Hij draagt in dit fragment een gedicht voor waarin hij zelf 'De Tijd' is. Zijn voordracht geeft hij mede vorm door gebaren en stemgebruik.

(2p) Beschrijf twee GEBAREN waarmee hij in zijn voordracht naar de tijd verwijst.

In filmfragment 2 zie je de Rotterdamse Spoken word-kunstenaar Derek Otte. Hij draagt in dit fragment een gedicht voor waarin hij zelf 'De Tijd' is. Zijn voordracht geeft hij mede vorm door gebaren en stemgebruik.

(2p) Beschrijf twee aspecten van STEMGEBRUIK waarmee hij in zijn voordracht naar de tijd verwijst.

Spoken word is postmodern te noemen.

(2p) Geef voor twee kenmerken van het postmodernisme aan op welke manier ze van toepassing zijn op spoken word.

Spoken word vertoont overeenkomsten met de voordrachten van rederijkers uit de zeventiende eeuw. Waar spoken word-kunstenaars vaak eenlingen zijn, waren rederijkers georganiseerd in een 'kamer'. Deze kamers traden in de zeventiende eeuw bij verschillende gelegenheden naar buiten.

(2p) Noem twee soorten gelegenheden waarbij de rederijkers naar buiten traden.

Het onderwerp van Ottes optreden en de vorm van beeldspraak die hij kiest, passen in de traditie van het rederijkerstoneel.

(2p) Geef aan hoe het onderwerp én hoe de vorm van beeldspraak aansluiten op de traditie van het rederijkerstoneel.

1

2

In de loop van de zeventiende eeuw onderging het (rederijkers)toneel in Amsterdam grote veranderingen. Een belangrijke stap was de bouw van het eerste stenen theatergebouw in 1637: de schouwburg van de architect Jacob van Campen. In 1665 werd dit theatergebouw verbouwd naar een ontwerp van Philips Vingboons.

Op afbeelding 1 zie je het ontwerp van Vingboons: de plattegrond van de zaal (boven), een doorsnede van het toneel (linksonder) en enkele details (midden onder en rechtsonder). Op afbeelding 2 zie je het toneel vanuit de zaal.

De regenten van de schouwburg gaven opdracht voor deze modernisering. De wens hiervoor kwam (mede) voort uit de behoefte om ruimte te geven aan de nieuwste rage op theatergebied: spektakel zoals in de Italiaanse en Franse opera.

(3p) Leg aan de hand van drie kenmerken van het nieuwe ontwerp uit waarom het geschikt was voor spektakel.

De verandering van repertoire (meer spektakel) en de verbouwing van de schouwburg pasten bij de positie van de stad Amsterdam in de zeventiende eeuw.

(1p) Geef aan waarom de verandering van repertoire paste bij de positie van Amsterdam in de zeventiende eeuw.

Jan Vos, een van de regenten van de schouwburg in 1665, schreef verschillende toneelstukken waarbij volop gebruik werd gemaakt van de nieuwe mogelijkheden van de schouwburg. Niet iedereen was het eens met deze 'nieuwe mode' in de schouwburg, onder anderen de rederijkers hadden verschillende bezwaren. 'Het zien, gaat voor het zeggen', was het motto van Jan Vos. Dit motto is te lezen als een kritiek op het rederijkerstoneel.

(1p) Geef een argument waarom dit motto kritiek op het rederijkerstoneel inhoudt.

In tekst 3 staat het gedicht *Aan de Laster* van Jan Vos. Het is een reactie op de kritiek die protestantse predikanten op het toneel hadden.

(2p) Geef aan

- welke kritiek er vanuit protestantse hoek kwam op het toneel en
- welk argument Vos daar in zijn gedicht tegenover stelde.

De boodschap over tijd in Ottes voordracht (tekst 2) kan in lijn geplaatst worden met zowel de opvatting van Jan Vos als de opvatting van protestantse predikanten in de zeventiende eeuw.

(2p) Geef aan in welk opzicht Ottes boodschap over tijd in lijn te plaatsen is met de opvatting

- van Jan Vos en
- van zeventiende-eeuwse protestantse predikanten.

Blok 3 L'Histoire du soldat van Igor Stravinsky

Dit blok gaat over het stuk *L'Histoire du soldat* van Igor Stravinsky.

L'Histoire du soldat (Het verhaal van de soldaat) van Igor Stravinsky en Charles Ramuz ging in 1918 in première in Lausanne (Zwitserland). Om de première te bekostigen deed Stravinsky een beroep op een bevriende mecenas. Voor de avant-gardekunst van die tijd was dit een gebruikelijke wijze van financieren.

(1p) Leg uit waarom de avant-gardekunst van het begin van de twintigste eeuw deze wijze van financieren vaak nodig had.

L'Histoire du soldat bevat een deel met als titel *Trois danses, Tango-Valse-Ragtime* (Drie dansen, Tango-Wals-Ragtime). In dit deel danst de prinses, begeleid door de soldaat op zijn viool, drie dansen die destijds populair waren, waaronder de ragtime.

In geluidsfragment 1 hoor je het deel *Ragtime* van Stravinsky. De ragtime is een Amerikaanse muzieksoort waarvan Scott Joplin een van de grondleggers is. In geluidsfragment 2 hoor je de *Maple Leaf Rag* van Joplin uit 1899. De ragtime vormde de basis voor de jazz.

Stravinsky gebruikte kenmerken van ragtime in zijn stuk, maar zijn muziek verschilt er ook sterk van.

(3p) Beschrijf aan de hand van drie van de onderstaande muzikale kenmerken EEN verschil en TWEE overeenkomsten:

- instrumentatie
- maat
- melodie
- ritme

Stravinsky noemde zijn *Ragtime in L'Histoire du soldat* "niet authentiek, maar 'een portret' van het genre".

(1p) Leg uit waarom Stravinsky het 'een portret' van het genre noemde.

Hieronder staat een passage uit een recensie uit 1918 van een van de vroegste uitvoeringen van *L'Histoire du soldat*.

September 1918, Gazette de Lausanne
De makers wilden [...] iets volledig spontaans maken dat geen band heeft met het verleden. Dus *Histoire du Soldat* is geen toneelstuk, al wordt het opgevoerd in het theater. Noch is het een muziekstuk, ook al horen we muziek ... De voorstelling is ook geen choreografie, al dansen ze. Het is niet wat de titel belooft: een verhaal.

In deze recensie worden belangrijke uitgangspunten van de kunstenaars van de avant-garde uit die tijd genoemd. Een voorbeeld hiervan is dat kunstenaars bewust braken met de traditie.

(2p) Benoem nog twee van die uitgangspunten en geef aan hoe die uit de recensie naar voren komen.

Het Nederlands Dans Theater voerde *L'Histoire du soldat* op in 1988. De choreografie is van Jiří Kylián. In filmfragment 1 zie je de opening van het stuk: de soldaat is met verlof en gaat op weg naar huis. De choreografie van Kylián is expressionistisch te noemen.

(1p) Geef aan waarom de dans in dit fragment expressionistisch te noemen is.

Hoewel Stravinsky niet tot de expressionisten in de muziek wordt gerekend, zijn in de muziek van dit fragment kenmerken van het expressionisme te horen.

(2p) Noem twee kenmerken van het expressionisme die te horen zijn in de muziek van dit fragment.

Filmfragment 2 toont een scène uit het laatste deel van de voorstelling: je ziet de zieke prinses op de achtergrond en de soldaat die haar met zijn vioolspel wil genezen. Hij wordt daarbij echter gestoord door de duivel. De soldaat en de duivel belanden in een gevecht waarin de partijen aanvankelijk even sterk zijn.

(3p) Geef aan hoe dit evenwicht tot uitdrukking komt in de vormgeving van de dans in

- ruimte,
- tijd en
- kracht.

In 2011 werd *L'Histoire du soldat* opgevoerd in New York door Jody Oberfelder Dance Projects en het Knickerbocker Chamber Orchestra. In filmfragment 3 zie je beelden van deze voorstelling. De Amerikaanse choreograaf/regisseur Jody Oberfelder herschreef het libretto, maakte een choreografie en regisseerde de voorstelling.

De keuze van Oberfelder om het libretto te herschrijven, past bij de ideeën van Ramuz en Stravinsky uit 1918.

(2p) Noem twee voorbeelden van aanpassingen die Oberfelder doorvoerde in het libretto. Geef daarbij aan hoe die aanpassingen passen bij de ideeën van Ramuz en Stravinsky.

Oberfelder zei het volgende over *L'Histoire du soldat*: "Ik had verschillende opnamen beluisterd en vond het verhaal erg gedateerd. Ik kon me er moeilijk in verplaatsen. Ik geloof ook niet in de duivel." De onderliggende thematiek of boodschap van het stuk is volgens Oberfelder universeel en ook vandaag de dag relevant.

(1p) Leg uit waarom het onderliggende thema van *L'Histoire du soldat* universeel te noemen is.

Dit was de laatste vraag van het examen.

Klik op of als je de vragen nog eens wilt langslopen.

Klik op de knop 'stoppen' als je klaar bent.

Bronvermelding

De in dit examen gebruikte bronnen zijn vermeld in het examen zelf en/of in het correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).

Einde

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).

Voor alle eindexamens, zie www.allexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.ssleiden.nl.